

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО; КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Волкова Ю. А.,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного та фінансового права
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана

УДК 343.533

DOI 10.32845/2663-5666.2022.2.4

ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ТА ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД НЬОГО
НА ПРИКЛАДІ ОКРЕМИХ ВИДІВ ЗЛОЧИНІВ

Постановка проблеми. У стародавніх документах Дигестах Юстиніана закріплені положення: *in poenalibus causis benignius interpretandum est; in dubiis – mitium* – «в кримінальних справах закон тлумачиться поблажливо для підсудного; у сумнівних випадках – тим більше»; *interpretatione legum poena mollindae sunt quam asperandae* – «тлумачення закону про покарання має бути швидше м'яким, ніж суворим». Складовою змістової сторони кримінально-правової політики щодо охорони власності є процеси пеналізації та депеналізації.

Однією з основних умов ефективності пенологічної політики є оптимізація як визначення, так і застосування санкцій кримінального закону на основі сучасних принципів покарання. На етапі сучасного розвитку суспільства, проблема призначення покарання за злочини проти власності як в теорії кримінального права, так і у практиці застосування кримінального закону, набуває особливої актуальності, у зв'язку з необхідністю захисту прав і свобод людини та громадянина.

Не можна не погодитися з М.І. Ковальовим, який цілком доречно свого часу зауважував: «відкрийте будь-яку книгу, присвячену злочинам. У ній ви можете знайти відповідь на найкаверзніше питання щодо кваліфікації окремих випадків злочинної поведінки, але ви, напевно, не знайдете аргументованої консультації з приводу призначення покарання за них» [1].

Саме тому проведення аналізу теоретичних підходів до призначення покарання за злочини проти власності обумовлено необхідністю кримінально-правової політики сучасної держави, побудованої на ліберальних принципах, і створення на них системи всебічного кримінально-правового захисту власності, в якій важливе місце займає пенологічна політика, яка засно-

вана на принципах справедливості призначення покарання. Від ефективності відбування покарання залежить реалізація принципу гуманізації виконання вироку, застосування умовно-дострокового звільнення, зниження рівня рецидивності тощо, у тому числі майнової злочинності.

Виклад основного матеріалу. Сучасне реформування системи виконання покарань повинно будуватися на новітніх досягненнях світової теорії та практики, в чому значне місце займають наукові дослідження, які сприяють втіленню світових стандартів до регіональних (вітчизняних) особливостей не тільки в частині призначення покарання, але й щодо оптимізації пенологічних процесів в цілому.

Покарання (у тому числі за злочини проти власності) має дуалістичний характер, оскільки, з одного боку, воно передбачає кару та відплату за вчинений злочин, а з іншого – виправлення засудженого і соціальне відновлення його особистості, воно цілком справедливо розглядається як один з важливих засобів боротьби зі злочинністю, передусім, в аспекті забезпечення його невідворотності, захисту прав, свобод та інтересів людини [2].

У зв'язку з цим, останнім часом усе більше вчених вказують на необхідність сформування критеріїв призначення покарання.

Разом з тим, вченими підкреслюється, що ефективність кримінально-правового впливу на осіб, визнаних винними у вчиненні злочинів проти власності, зумовлюється багатьма факторами, у тому числі й оптимальними межами санкцій розділу VI кримінального закону, їх обґрунтованістю. Саме від чітко сформульованої конструкції кримінально-правової санкції залежить обсяг суддівського розсуду при призначенні покарання.

У зв'язку з цим, думки науковців щодо необхідності звуження чи розширення суддівського розсуду поділилися: одні автори виступають за розширення повноважень суддів при виборі міри покарання, інші вчені – проти [3]. Саме відсутність єдності підходів науковців щодо зазначеної проблематики, залишило актуальним для вітчизняного кримінального законодавства питання визначення мінімальних і максимальних меж санкцій.

Зокрема, у спеціальній літературі неодноразово робилися спроби довести нагальну потребу звуження мінімальних і максимальних меж покарання у виді позбавлення волі [4], проте, остаточного вирішення цього питання наука кримінального права не знає й на сучасному етапі.

Техніко-юридична побудова санкцій розділу VI Особливої частини КК України прямо ув'язується з категоризацією злочинів залежно від ступеня тяжкості. Як відомо чинне кримінальне законодавство злочини поділяє на чотири види (ст. 12 КК України): 1) злочини невеликої тяжкості є злочин, за який можна призначити не більше 2 років позбавлення волі або більш м'яке покарання, крім покарання, за яке передбачається штраф у розмірі понад три тисячі н.м.д.г.; 2) злочином середньої тяжкості є злочин, за який максимальний термін покарання – не більше 5 років позбавлення волі або не більше десяти тисяч н.м.д.г. штрафу; 3) тяжким є злочин, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк не більше 10 років, а також у штраф у розмірі не більше двадцяти п'яти тисяч н.м.д.г.; 4) особливо тяжким є злочин, за який максимальне покарання – позбавлення волі на строк понад 10 років, або довічне позбавлення волі, або штраф у розмірі понад двадцять п'ять тисяч н.м.д.г.

Проте, у спеціальній літературі наявні різні думки з цього питання. У зв'язку з цим, доцільно вказати, що під час законотворчої діяльності необхідно враховувати положення закону, де величина санкції має відображати дійсний характер і ступінь суспільної небезпечності злочину, особливо значення це набуває під час формування санкцій норм, спрямованих на невід'ємні права будь-якого громадянина щодо власності.

Найбільший науковий інтерес, у цьому аспекті, представляє правотворчість та практичний досвід інших країн. Так, практика застосування зарубіжного законодавства вказує (до таких країн доцільно віднести США, Францію,

Італію, Іспанію, Бразилію тощо), що для окремих країн історично характерними є достатньо детальна диференціація кримінальної відповідальності і покарання за злочини проти власності у кримінальному законі та чіткі приписи для судді у сфері індивідуалізації покарання [5, с. 75]. Проведений аналіз кримінального законодавства США дозволяє дійти висновку, що американська кримінально-правова доктрина закріплює підхід, згідно з яким, положення законодавства заздалегідь передбачають вид та розмір покарання, які відповідають тяжкості вчиненого злочину та характеристикі особи винного. Зокрема, федеральна система призначення покарання в США побудована на засадах жорсткої формалізації кримінально-правових санкцій. У зв'язку з цим, доцільно вказати, що механізм призначення федеральних покарань має унікальну практику, тому що обов'язково враховує керівництво спеціального органу – Комісії США з призначення покарань.

Останні сприяють уніфікації судової діяльності, долають імовірні зловживання з боку суддівського корпусу та впливають на те, щоб покарання призначалось у більш-менш єдиних межах, без широких амплітуд коливання щодо видів і розмірів [6]. Таким чином, у законодавстві США при призначенні покарання ступінь тяжкості діяння визначається на основі вихідного рівня злочину, установленого з урахуванням специфічних характеристик (обтяжуючих або пом'якшуючих обставин) і коректувань, які застосовуються в конкретному випадку.

Місце перетину графі з указівкою остаточного розрахованого ступеня тяжкості злочину і графі з категорією судимості у шкалі визначає строк покарання. Таким чином, кримінально-правові норми США в частині призначення покарання є єдиними у своєму роді, а їх система побудована, власне, на математичному підході.

Аналіз законодавства окремих європейських країн вказує, що, наприклад, в іспанському кримінальному законодавстві застосовується менш формалізована система призначення покарання, яка передбачає багатоступеневу градуйовану систему покарань із ранжируванням санкцій покарань (модель застосування типових санкцій) і чіткі, навіть якоюсь мірою формалізовані, правила їх призначення. Проте, французьке кримінальне законодавство передбачає ще більш формалізовану систему призначення покарання.

Наявність однієї обставини, що обтяжує покарання, згідно з КК Франції, тягне за собою

збільшення строку покарання на одну третину порівняно з тим покаранням, яке повинно бути призначене за вчинення такого ж злочину без обтяжуючої обставини. У цілому кримінальне законодавство Іспанії, Франції та ФРН, демонструють високий рівень законодавчої техніки у формуванні основних інститутів кримінального права.

Проведений аналіз практики законодавств зарубіжних країн дає підстави стверджувати, що ступінь формалізації призначення покарання можливий шляхом «арифметичних» правил про градування підвищення або зниження розмірів покарання залежно від обставин справи. Зокрема, чітко конкретизовані правила можливі завдяки закріпленню шкали типових санкцій.

На підставі проведеного аналізу, доцільно вказати, що для нас більш прийнятним для запровадження у вітчизняну систему є підхід, який закріплює багатоступеневу систему типових санкцій шляхом градування видів покарання за злочини проти власності на ступені.

Саме такий підхід можна побачити на прикладі законодавства зарубіжних країн (Франція, Іспанія, Італія, ФРН тощо). Доцільність впровадження такого підходу обумовлена наступними, як нам вбачається позитивними моментами, а саме: це дасть можливість обмежити суддівський розсуд із збереженням достатньої можливості індивідуалізації покарання та провести чітку диференціацію кримінальної відповідальності за злочини проти власності тощо.

Враховуючи досить широкий діапазон санкцій, закріплених у нормах розділу VI КК України, видається, що у цьому питанні можна солідаризуватися з думкою Л.Л. Круглікова, який вважає, що «відправна точка покарання» не може розташовуватися а ні в мінімумі санкції, тому що у такому випадку будь-яке пом'якшення покарання з урахуванням пом'якшуючої обставини зумовлює призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, а ні в максимумі санкції – оскільки у цьому випадку обтяжувати покарання за наявності лише обтяжуючих обставин було би неможливо; цілком правильним є висновок, що «відправна точка покарання» розташована між полярними точками санкції, і їй відповідає «середнє» покарання [7, с. 149].

У зв'язку з цим, доцільно підтримати підхід М.С. Таганцева, який свого часу також вказував, що при відносно визначеній санкції нормальним покаранням завжди є «середня міра» покарання [8].

Для проведення поглибленого дослідження видів покарання за злочини проти власності, доцільно почати з проведення порівняльного аналізу санкцій за злочини проти власності за КК 1960 р. та чинного кримінального закону. У зв'язку з цим, доречно звернути увагу, що розмір санкцій за КК 1960 р. залежав не від суспільної небезпеки, а від форми власності, де під посиленою кримінально-правовою охороною перебувала державна та колективна власність.

Відповідно, право державної чи колективної власності охоронялося більш суворими санкціями. Наприклад, крадіжка державного або колективного майна каралась позбавленням волі на строк до 3 років або виправними роботами на строк до 1 року (ч. 1 ст. 81), тоді як крадіжка індивідуального майна – позбавленням волі на строк до 2 років або виправними роботами на строк до 1 року (ч. 1 ст. 140). Крадіжка при обтяжуючих обставинах становить більшу суспільну небезпеку, порівняно з основним видом цього злочину [9, с. 39]. У зв'язку з цим кваліфікована крадіжка (ч. 2 ст. 81) каралась позбавленням волі на строк до 6 років (до 5 років – ч. 2 ст. 140) з конфіскацією майна або без конфіскації тощо.

Лібералізація кримінального законодавства призвела до єдиного підходу щодо охорони власності, яка не залежить від форми власності, та до закріплення більш м'яких санкцій щодо злочинних посягань на власність у чинному КК України, що можна побачити провівши порівняльний аналіз відповідних санкцій за КК 2001 р. та КК 1960 р. Так, у кримінальному законі 1960 р. за крадіжку державного та колективного майна призначалося покарання у вигляді позбавлення волі на строк до трьох років, або виправними роботами на строк до двох років, або штрафом від ста до двохсот мінімальних розмірів заробітної плати.

Чинний кримінальний закон передбачає відповідальність за таємне викрадення чужого майна у вигляді штрафу у розмірі від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від вісімдесяти до двохсот сорока годин, або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців, або позбавленням волі на строк до трьох років.

Відкрите викрадення чужого майна (грабіж) за чинним КК України карається штрафом від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста двадцяти до двохсот сорока годин,

або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців, або позбавленням волі на строк до чотирьох років.

За КК 1960 р. грабіж карався позбавленням волі на строк до чотирьох років або виправними роботами на строк від одного року до двох років. Розбій за КК України карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років, а за кримінальним законом 1960 р. – позбавленням волі на строк від трьох до десяти років з конфіскацією майна або без конфіскації.

Вимагання за КК 1960 р. каралося позбавленням волі на строк до п'яти років з конфіскацією майна чи без такої або виправними роботами на строк від одного до двох років з конфіскацією майна чи без такої, за чинним кримінальним законом караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

Шахрайство за чинним КК України карається штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк до двохсот сорока годин, або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років.

За КК 1960 р. – позбавленням волі на строк до трьох років, або виправними роботами на строк до двох років, або штрафом від ста до двохсот мінімальних розмірів заробітної плати. Привласнення, розтрата або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем за чинним КК України карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

У свою чергу за КК 1960 р. – позбавленням волі на строк від двох до чотирьох років, або штрафом у розмірі від десяти до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, з позбавленням права займати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого. На підставі проведеного аналізу, необхідно відзначити застосування переважно гуманістичного підходу при побудові кримінально-правових санкцій у КК 2001 р.

Пом'якшення відповідальності за злочини проти власності стало можливим в умовах ліберального підходу, проте, використання новел КК щодо санкцій ефективності своєї не виявило (злочини проти власності у структурі кримінальних справ, які були розглянуті судами з ухваленням вироку, найбільшу частку, за період

2013–2015 рр., як і за попередні періоди, становили справи про вчинення злочинів проти власності – 51,2%), оскільки, на сучасному етапі, не усунуті передусім соціальні причини корисливої злочинності (зокрема, найбільшу як кількість, так і частку в структурі засуджених за всі види злочинів традиційно становлять особи, засуджені за вчинення злочинів проти власності – 56%).

Практика призначення покарання за злочини проти власності, у зв'язку з поширеністю вчинення цих злочинів, є одним із індикаторів соціальної обумовленості, логічної узгодженості та соціальної справедливості будь-яких санкцій, тому наведене дозволяє розширити коло аргументів з приводу внесення певних змін у норми розділу VI КК України, критично оцінити ті чи інші рішення законодавця і віднайти способи для підвищення ефективності притягнення до кримінальної відповідальності за їх вчинення.

На сучасному етапі глобалізації світового економічного і фінансового простору, все більш відчутним стає вплив зовнішнього економічного середовища на економіку нашої держави, що сприяє її стагнації, яка пов'язана із існуванням таких негативних соціальних явищ, які проявляються, зокрема, у фактичному знищенні середнього класу, що призводить до соціальної нерівності громадян, значного розшарування населення за рівнем доходів, різкого погіршення культурного і духовного стану людей, обмеження доступу значної частини населення до соціальних благ.

За останні роки значно погіршився захист соціальних і економічних прав та гарантій громадян. Порушення принципів справедливості в процесі проведення приватизації та неповернення колишніх заощаджень населення тощо, що призвело до утворення вузького прошарку кримінально-компрадорської буржуазії одночасно з масовим зубожінням основної частини населення, яке не може усвідомлювати себе самодостатніми.

Підтвердження наведеного можна знайти у результатах багатьох соціологічних досліджень, які вказують, що понад двом третинам населення України не вистачає стабільності в суспільстві і соціальних гарантій, які забезпечують відчуття впевненості в завтрашньому дні, 47,5% жителів України відносять себе до категорії бідних. За останні роки в Україні поступово сформувалася так звана «культура нерівності», яка характеризується низьким рівнем соціальної єдності суспільства, високою недовірою до владних структур та підвищеними показниками агресивності.

Зокрема, своїм становищем у суспільстві не задоволені майже 67% населення, що не сприяє соціальному ладу у суспільстві, призводить кримінальної напруженості, що є показником і наслідком кризових явищ соціально-економічного характеру.

В умовах, що склалися, основним завданням держави є створення системи економіко-правових заходів щодо недопущення розвитку загроз національній безпеці соціально-економічного характеру з боку злочинності майнового характеру. Така злочинність в нашому суспільстві особливо активно породжується поляризацією доходів, невлаштованістю деяких верств населення, інфляцією і економічною нестабільністю, безробіттям тощо.

Що характерно, чим далі відстають один від одного полюса бідності і багатства, тим вище соціальна напруженість і стихійне прагнення бідних до найбільш простих протиправних способів отримання матеріальних благ. Ці фактори викликають, зокрема, не тільки дрібні і середні розкрадання чужого майна, грошей чи інших цінностей, а також, жорстоку боротьбу між можновладцями за перерозподіл майна з метою його привласнення будь-яким способом задля отримання надприбутку.

Зокрема, Закон України «Про основи національної безпеки України» чітко окреслив основні загрози в соціальній сфері, які викликані чинниками економічного характеру: невідповідність програм реформування економіки країни і результатів їх реалізації визначеним соціальним пріоритетам; неефективність державної політики щодо підвищення трудових доходів громадян, подолання бідності та збалансування продуктивної зайнятості працездатного населення; криза системи охорони здоров'я і соціального захисту населення, як наслідок – небезпечне погіршення стану здоров'я населення; поширення соціальних хвороб, зокрема наркоманії та алкоголізму; загострення демографічної кризи, посилення тенденції старіння нації; кризи системи освіти, що проявляється, зокрема, у зниженні можливостей здобуття якісної освіти представниками бідних прошарків суспільства; прояви моральної та духовної деградації населення; зростання дитячої та підліткової бездоглядності, безпритульності, бродяжництва; неконтрольовані міграційні процеси, вплив із країни кваліфікованої робочої сили; зменшення чисельності населення та його природного зростання.

Аналіз цих положень свідчить, що такі загрози є досить актуальними з точки зору їх

впливу на стан майнової злочинності. Свого часу Ф. Енгельс писав: «Злидні ставлять робочого перед вибором: повільно вмирати з голоду, відразу покінчити з собою або брати те, що йому потрібно, де тільки можливо, тобто, простіше кажучи, красти. І тут ми не повинні дивуватися, якщо більшість обирає крадіжку ніж голодну смерть або самогубство».

Аналіз злочинів проти власності у загальній структурі злочинності, на сучасному етапі розвитку українського суспільства свідчить, що вони займають найбільшу частку в Україні та за умови зміни соціально-політичної обстановки становить в середньому близько 52%, що має вплив на стан національної безпеки нашої держави у цілому.

Особливої актуальності за таких умов набуває питання щодо необхідності диференційованого підходу у питаннях притягнення до кримінальної відповідальності за злочини проти власності, а саме, при розробці умов звільнення від кримінальної відповідальності за злочини проти власності потрібно враховувати характерні риси особи, яка вчинила такий злочин, особливо його соціальний стан.

Проведений аналіз спеціальної літератури дає підстави вказати, що умовами звільнення від кримінальної відповідальності доцільно визнавати сукупність, передбачених правовою підставою вимог, що пред'являються для звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка вчинила злочин проти власності. Так, відповідно до п. 2 Постанови Пленуму ВСУ «Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності» від 23 грудня 2005 року № 12 такими умовами є вчинення нею умисного злочину, незалежно від того, закінчено його чи ні, вчинений він одноособово чи у співучасті, а підставою такого звільнення може бути або певна поведінка особи після вчинення злочину, яку держава заохочує (дійове каяття, примирення винного з потерпілим, припинення злочинної діяльності та добровільне повідомлення про вчинене тощо), або настання певної події (наприклад, зміна обстановки, закінчення строків давності).

На підставі наведеного, доцільно дійти висновку, що звільнення від кримінальної відповідальності за злочини проти власності – це делегування державою в особі суду свого повноваження, відповідно до якого вона відмовляється при наявності підстав, передбачених КК України, від державного осуду особи, що вчи-

нила злочин проти власності, а також від покладання на неї обмежень особистого, майнового або іншого характеру, передбачених законом за вчинення злочину проти власності.

Зокрема, на підставі проведеного аналізу кримінального закону, доцільно вказати, що відповідно до статей 45 та 46 КК України передумовою звільнення від кримінальної відповідальності є вчинення особою вперше злочину невеликої тяжкості, крім корупційних злочинів (згідно до примітки до ст 45 КК України серед інших, корупційними злочинами вважаються злочини, передбачені ст. 189 та ст. 191 КК України, у тому числі, як закінчених, так і незакінчених, а так само вчинення цих злочинів індивідуально чи у співучасті).

Взагалі, в Особливій частині КК України міститься біля 20 заохочувальних приписів, відповідно до яких особа підлягає обов'язковому звільненню від кримінальної відповідальності за умови виконання нею певних позитивних дій після вчинення злочину (спеціальний припис), які можуть виявлятися, наприклад, у добровільному повідомленні правоохоронного органу про вчинене, в активному сприянні розкриттю злочину, добровільній видачі предметів злочинної діяльності тощо. З нашої точки зору, значним недоліком є відсутність КК України заохочувальної норми про звільнення від кримінальної відповідальності осіб, які вчинили незначний злочин проти власності або злочин середньої тяжкості, що сприяло б диференційованому підходу щодо притягнення до кримінальної відповідальності за злочини проти власності з урахуванням та в залежності від суспільної небезпечності діяння та характерних рис винної особи.

Наявні норми кримінального закону не здатні відобразити ситуацію, яка складається у становленні принципу справедливості щодо притягнення винних до кримінальної відповідальності за злочини проти власності.

Саме запровадження заохочувальних приписів у примітці до ст. 185 КК України, на нашу думку, передбачало б імперативне звільнення осіб від кримінальної відповідальності за вчинення таких злочинів, тому, для подальшого підвищення профілактичного впливу на ненавільницьку корисливу злочинність, пропонується доповнити КК України заохочувальним приписом про звільнення від кримінальної відповідальності за заволодіння чужим майном особи, яка вперше вчинила злочин, передбачений частинами першими ст. 185, 186, 188-1, 190, 192, 193, 196, 197, 197-1, 198 КК України,

та добровільно заявила про це правоохоронним органам, сповна відшкодувала завдані збитки, повністю усунула заподіяну шкоду.

Слід підкреслити, що збитки мають бути відшкодовані у 10-ти кратному розмірі, що, на наш погляд, буде сприяти профілактиці вчинення винною особою злочинів проти власності у майбутньому та щодо населення в цілому. Хоча, звісно, розрахунок розміру потребує більш глибокого дослідження, яке доцільно проводити на основі правозастосовної практики.

На підставі наведеного, доцільно доповнити ст. 184-1 КК України окремим пунктом подавши його в такій редакції: «Звільняється від притягнення до кримінальної відповідальності особа, яка вперше вчинила дії, передбачені частинами першими ст. 185, 186, 188-1, 190, 192, 193, 196, 197, 197-1, 198 КК України, але добровільно заявила про це правоохоронним органам, повністю визнала себе винною, щиро покалася у вчиненому, повністю усунула заподіяну шкоду, відшкодувала завдані збитки у X-кратному розмірі». Реалізація наведених пропозицій, на наш погляд, дасть змогу забезпечити дієвість заходів щодо протидії злочинам проти власності, знизити рівень злочинності та латентності цих злочинів.

Варто підкреслити, що поняття кримінальної відповідальності значно ширше, ніж поняття відбування покарання, оскільки перше включає у себе поняття державного примусу, який не обмежується лише застосуванням покарання. Так, і звільнення від кримінальної відповідальності відрізняється від звільнення від відбування покарання за обсягом. У випадку, коли особу звільняють від кримінальної відповідальності, вона фактично звільняється від правових наслідків вчиненого злочину. У разі. Коли особу звільняють від відбування покарання, то вона не буде лише відбувати покарання, а й зазнає інших елементів примусу.

Як зазначалося, історично покарання пройшло багатомісячний шлях, проте поняття звільнення від покарання має більш скромну історію. Прикладом наведеного можна зазначити випадки, коли призначалося покарання у виді побиття палками, то ніхто не акцентував на звільненні від відбування такого покарання, його неможливо навіть було уявити.

Такі покарання як нанесення членушкоджень не мали стадії звільнення, оскільки їх дія продовжувалася все життя для особи, отже інститут звільнення виник на етапі пом'якшення звичаїв та гуманізму, а сам термін

фактично пов'язаний з поняттям «відновлення» справедливості, що доцільно назвати своєрідною філософією покарання. Отже, звільнення – це логічне завершення процесу виконання відбування покарання, основною ознакою якого є те, що держава, застосовуючи до особи, що вчинила злочин, заходи примусу, кримінальної репресії, разом з тим має гарантувати особі звільнення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ковалев М. И. Советское уголовное право: Советский уголовный закон : курс лекций. Свердловск : Изд-во Свердлов. юрид. ин-та, 1974. С. 86–87.
2. Денисова Т. А. Кримінальне покарання та реалізація його функцій : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 ; Класич. прив. ун-т. Запоріжжя, 2011. С. 5.
3. Ласточкина Р. М. О критериях индивидуализации наказания как гарантии интересов личности

и правосудия. *Проблемы охраны прав граждан в сфере борьбы с преступностью*. Иваново, 1980. С. 123.

4. Туляков В. А. Назначение наказания. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/1_13.pdf

5. Кримінальне право України: Загальна частина : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / за ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Київ ; Харків : Юрінком Інтер – Право, 2002. 416 с.

6. Савченко А. В. Кримінальне законодавство України та федеральне кримінальне законодавство Сполучених Штатів Америки: комплексне порівняльно-правове дослідження : монографія. Київ : КНТ, 2007. С. 272–273.

7. Кругликов Л. Л. Смягчающие и отягчающие обстоятельства в уголовном праве (вопросы теории). Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1985. 164 с.

8. Таганцев Н. С. Русское уголовное право: Часть общая : лекции. М. : Наука, 1994. 393 с. С. 388.

9. Михайленко П. П. Преступления против личной собственности граждан : учеб. пособие. Киев : Высшая шк. МВД УССР, 1962. 88 с.

Волкова Ю. А. ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ТА ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД НЬОГО НА ПРИКЛАДІ ОКРЕМИХ ВИДІВ ЗЛОЧИНІВ

У статті проаналізовано сучасний стан наукової розробленості проблеми призначення та звільнення від покарання. Зазначено, що кримінальна відповідальність є інститутом кримінального права, який динамічно розвивається. Сьогодні питання її змісту, форм та кваліфікуючих ознак викликають жваві та плідні дискусії серед науковців. Зроблено висновок, що поняття кримінальної відповідальності значно ширше, ніж поняття відбування покарання, оскільки перше включає у себе поняття державного примусу, який не обмежується лише застосуванням покарання. Так, і звільнення від кримінальної відповідальності відрізняється від звільнення від відбування покарання за обсягом. У випадку, коли особу звільняють від кримінальної відповідальності, вона фактично звільняється від правових наслідків вчиненого злочину. У разі. Коли особу звільняють від відбування покарання, то вона не буде лише відбувати покарання, а й зазнає інших елементів примусу.

Як зазначалося, історично покарання пройшло багатоступінчастий шлях, проте поняття звільнення від покарання має більш скромну історію. Прикладом наведеного можна зазначити випадки, коли призначалося покарання у виді побиття палками, то ніхто не акцентував на звільненні від відбування такого покарання, його неможливо навіть було уявити.

Такі покарання як нанесення членушкоджень не мали стадії звільнення, оскільки їх дія продовжувалася все життя для особи, отже інститут звільнення виник на етапі пом'якшення звичаїв та гуманізму, а сам термін фактично пов'язаний з поняттям «відновлення» справедливості, що доцільно назвати своєрідною філософією покарання. Отже, звільнення – це логічне завершення процесу виконання відбування покарання, основною ознакою якого є те, що держава, застосовуючи до особи, що вчинила злочин, заходи примусу, кримінальної репресії, разом з тим має гарантувати особі звільнення.

Ключові слова: покарання, звільнення, кримінально-правова відповідальність; злочин.

Volkova Yu. A. PUNISHMENT IMPOSITION AND RELIEF AS EXEMPLIFIED IN INDIVIDUAL TYPES OF CRIMES

The article analyzes the current state of scientific development of the problem of assigning and exempting from punishment. It is noted that criminal liability is a dynamically developing institution of criminal law. Today, the questions of its content, forms and qualifying features cause lively and fruitful discussions among scientists. It was concluded that the concept of criminal responsibility is much broader than the concept of serving a sentence, since the former includes the concept of state coercion, which is not limited to the application of punishment. Yes, and exemption from criminal liability differs from exemption from serving a sentence in scope. In the event that a person is released from criminal liability, he is actually released from the legal consequences of the crime committed. If. When a person is released from serving a sentence, he will not only serve the sentence, but also undergo other elements of coercion.

As noted, historically, punishment has gone through centuries, but the concept of exemption from punishment has a more modest history. As an example of the above, we can mention the cases when the punishment in the form of beating with sticks was prescribed, then no one emphasized the exemption from serving such a punishment, it was impossible to even imagine it.

Punishments such as mutilation did not have a release stage, since their effect continued throughout the person's life, so the institution of release arose at the stage of softening of customs and humanism, and the term itself is

actually related to the concept of "restoration" of justice, which should be called a peculiar philosophy of punishment. Therefore, release is the logical conclusion of the process of serving a sentence, the main feature of which is that the state, applying measures of coercion and criminal repression to a person who has committed a crime, must at the same time guarantee the person's release.

Key words: punishment, release, criminal liability; crime.